

10 lat wydawnictw naukowych Pienińskiego Parku Narodowego

10th anniversary of Pieniny National Park scientific publications

KRZYSZTOF KARWOWSKI

*Pieniński Park Narodowy, ul. Jagiellońska 107 B, 34-450 Krościenko n/D.;
e-mail: myrmica@poczta.wp.pl*

Abstract. Since 1992 Pieniny National Park has been publishing a scientific series entitled “Pieniny, nature and a man”. It is second in Poland scientific periodic published by national park. Since year 2000 Park also has been publishing a new series – “Pieniny Monographs”. The basis of both series is to include only the studies concerning the Pieniny region.

WSTĘP

W 2002 roku minęło 10 lat od wydania I tomu „Pieniny – Przyroda i Człowiek”, jest więc dobra okazja na krótkie podsumowanie wydawnictw naukowych Pienińskiego Parku Narodowego.

Pierwszym powojennym wydawnictwem naukowym poświęconym parkom narodowym był Biuletyn Informacyjny „Parki Narodowe”, wydawany od 1963 r. przez Zarząd (od 1972 r. Departament) Ochrony Przyrody Ministerstwa Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego oraz Komisję Parków Narodowych i Rezerwatów Państwowej Rady Ochrony Przyrody¹. Kontynuatorem „Parków Narodowych” są obecnie „Parki Narodowe i Rezerваты Przyrody” wydawane przez Białowieski Park Narodowy oraz Krajowy Zarząd Parków Narodowych. Uzupełnienie tytułu o rezer-

waty przyrody znacznie poszerzyło pole działania wydawnictwa.

Pierwszym pismem naukowym wydawanym przez jeden park narodowy jest „Prądnik”, który od 1990 r. redaguje zespół pracowników Muzeum im. Profesora Władysława Szafera z Ojcowskiego Parku Narodowego. Redakcja pisma deklarowała na początku zamieszczanie artykułów dotyczących samego parku ojcowskiego oraz południowej części Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej². Szybko jednak okazało się, że „Prądnik” stał się forum dla znanych, ogólnopolskich sympozjów naukowych, corocznie organizowanych przez park ojcowski.

Drugim takim pismem są „Pieniny – Przyroda i Człowiek”, wydawane przez Pieniński Park Narodowy od 1992 r.³ Dużo skromniejsze od „Prądnika”, lecz wierne zasadzie zamieszczania

¹ Ostatni dziewiąty zeszyt ukazał się w 1974 r.

² Zob. *Od redakcji* – „Prądnik”, 1990 Ojców, s. 7.

³ Od 1993 r. również Bieszczadzki Park Narodowy rozpoczął wydawanie „Roczników Bieszczadzskich”, obszarowo związanych z Rezerwatem Biosfery „Karpaty Wschodnie” a od 1997 r. „Monografii Bieszczadzskich”, ograniczonych terytorialnie do samego Parku.

artykułów tematycznie związanych tylko z regionem pienińskim (części polskiej i słowackiej), stały się z biegiem czasu pokaznym zbiorem informacji o Pieninach i Parku. Rozpoczynając serię „Pieniny Przyroda i Człowiek” Pieniński Park Narodowy stworzył tym samym nowy rozdział swojej działalności – druk własnych wydawnictw naukowych. W latach 1992–2002 wydano 7 tomów „Pieniny Przyroda i Człowiek” i 1 tom „Monografii Pienińskich”.

„PIENINY – PRZYRODA I CZŁOWIEK”

Na pomysł wydawania serii „Pieniny – Przyroda i Człowiek” wpadł w 1991 r. ówczesny dyrektor Parku inż. Andrzej Szczocarz, który chciał opublikować materiały z pierwszej sesji naukowej, zorganizowanej przy okazji obchodów 60. rocznicy powstania naszego Parku. Niemalby udział w tym zamierzeniu miał też prof. Kazimierz Zarzycki – związany z Pieninami botanik z Instytutu Botaniki PAN w Krakowie, który z kolei chciał opublikować materiały powstałe przy okazji urządzania ekosystemów nieleśnych Parku. Tytułu serii użyła książka Stanisława Smólskiego, o co zabiegał dyrektor Parku u samego autora⁴.

Pierwszy plan wydawniczy dwóch tomów przedstawił autor niniejszego artykułu na Radzie Naukowej PPN w dniu 13 września 1991 r. w Oddziale Polskiej Akademii Nauk w Krakowie. Omawiano wówczas plan konferencji z okazji 60. rocznicy powstania Pienińskiego Parku Narodowego i Słowackiego Rezerwatu Przyrodniczego. Jeden z tomów miał zawierać m.in. materiały pokonferencyjne, a drugi (z gotowymi już materiałami do druku) miał być zatytułowany „Ochrona i kształtowanie ekosystemów łąkowych PPN”.

Na następnej sesji w dniu 9 grudnia 1991 r. wybrano skład Rady Redakcyjnej, która do tej pory istnieje w niemal niezmienionym składzie: Krzysztof Birkenmajer, Elżbieta Pancer-Kotejowa, Stanisław Michalczuk, Józef Razowski, Janu-

ary Weiner i Kazimierz Zarzycki (obecnie w składzie Rady brakuje J. Weinerja). Ustalono wtedy, że redaktorem naczelnym będzie prof. K. Zarzycki. Organizację wydawnictwa i sekretariat powierzono piszącemu ten artykuł, ale dużą pomocą służyła też dr Urszula Korzeniak – asystentka prof. K. Zarzyckiego, która była już wtedy mocno zaangażowana w wydanie 2 tomu o ekosystemach nieleśnych. Do tej pory z zaangażowaniem pełni rolę drugiego sekretarza. Rada Redakcyjna nakreśliła ramy merytoryczne wydawnictwa jako „*Nieregularnie ukazujące się czasopismo publikujące oryginalne prace (artykuły, referaty) z wielu dziedzin nauki i kultury związanych swym tematem z obszarem Pienin. Udostępnia swe łamy także wszelkim dyskusjom na ważne problemy regionu*”. Charakter czasopisma kształtował się przez cały czas, jednak główne jego cechy pozostały niezmiennie od początku, na czele z zasadą zamieszczania artykułów dotyczących wyłącznie regionu pienińskiego.

Publikowane w „Pieniny – Przyroda i Człowiek” artykuły w większości zorientowane są na tematy poruszane podczas sesji naukowych, organizowanych przez Park co 2–3 lata. Autorami tekstów są zazwyczaj uczestnicy tych sesji: wykładowcy referatów, wystawcy posterów, pracownicy Parku oraz goście. Wykładowcy zamawianych przez Park referatów byli zobligowani do zamieszczenia ich w formie artykułu naukowego na łamach naszego wydawnictwa i trzeba przyznać – różnie z tym bywało. Zapraszano do współpracy także inne osoby, nie uczestniczące w sesjach naukowych.

Tom 1 „Pieniny – Przyroda i Człowiek” z 1992 r. zawierał artykuły okolicznościowe i przeglądowe o Pieninach i Parku, opracowane z okazji obchodów 60. rocznicy powstania Parku Narodowego w Pieninach i Słowackiego Rezerwatu Przyrodniczego oraz artykuły naukowe z pierwszej sesji naukowej „Pograniczne parki narodowe – problemy ochrony i rozwoju”⁵. Redaktorami tomu byli:

⁴ S. Smólski był kierownikiem Parku Narodowego w Pieninach w latach 1936–1939 a później wieloletnim przewodniczącym Rady Naukowej PPN. Oryginalny tytuł książki: „Pieniny. Przyroda i człowiek”, Zakład Ochrony Przyrody PAN, Wydawnictwa Popularno-Naukowe, nr 9, Kraków 1955, 224 s.

⁵ Polsko-słowacka sesja odbyła się w dniach 29–30 czerwca 1992 r. w Szczawnicy i 1–2 lipca w Czerwonym Klasztorze na Słowacji

prof. Krzysztof Birkenmajer, dr Stanisław Michalczuk i prof. Kazimierz Zarzycki.

W 2. tomie, także z 1992 r., zaprezentowano wyniki najnowszych badań różnych grup roślin i zwierząt zasiedlających łąki pienińskie⁶. Materiałami źródłowymi publikacji był nowatorski na tamte czasy „Plan urządzenia zbiorowisk nieleśnych Pienińskiego Parku Narodowego na lata 1989–1998”, opracowany przez zespół pod kierunkiem prof. K. Zarzyckiego. Profesor był także redaktorem tego tomu.

Tom 3 z 1995 r., zaledwie 57-stronicowy, zawierał materiały poinwentaryzacyjne z jaskiń Parku. Redaktorem był prof. K. Birkenmajer.

Tom 4, wydany także w 1995 r., zawierał materiały z drugiej sesji naukowej, zorganizowanej na zamku w Niedzicy w dniach 15–17 czerwca 1994 r. Tematem sesji była archeologia i paleontologia paleolitu w Pieninach. Redaktorem tomu był dr Paweł Valde-Nowak z Instytutu Archeologii i Etnologii PAN w Krakowie.

Tom 5, wydrukowany w 1997 r., poruszał zagadnienia kulturowe. Redaktorami byli: dr Stanisław Michalczuk – dyrektor zamku Niedzica i mgr Ryszard Remiszewski – redaktor „Prac Pienińskich”, które wspaniale uzupełniają naszą serię wydawniczą o artykuły historyczne, krajoznawcze i publicystyczne.

Tom 6 z 1998 r., pod redakcją prof. K. Zarzyckiego, był najgrubszy ze wszystkich i liczył 228 stron. Tylko w niewielkim zakresie prezentował główny temat czwartej sesji naukowej z 1997 r., poświęconej oddziaływaniu Zbiornika Czorsztyńskiego na ekosystem Dunajca Wiele z jego artykułów dotyczyło natomiast tematów badawczych prezentowanych na posterach, podsumowujących ówczesny stan badań w Pieninach⁷.

Tom 7 powstał po długiej przerwie w 2002 r., spowodowanej pracami nad nową serią wydawni-

czą – „Monografii Pienińskich”. Tom zawierał artykuły m.in. z piątej sesji naukowej z 1999 r., której tematem przewodnim był stan i ochrona środowiska abiotycznego Pienin⁸. Redaktorem tomu był prof. K. Zarzycki.

Obecny 8 tom powstał w 2003 r. w oparciu o referaty i postery prezentowane podczas obchodów 70. rocznicy polskiego i słowackiego parku narodowego oraz zorganizowanej z tej okazji piątej sesji naukowej, której tematem przewodnim była realizacja Planu Ochrony Parku na lata 2001–2020. Redaktorem tomu jest prof. K. Zarzycki.

„MONOGRAFIE PIENIŃSKIE”

Ramy serii „Pieniny – Przyroda i Człowiek” stały się w pewnym momencie zbyt ciasne, aby pomieścić większe objętościowo opracowania. Tak więc pomysł prof. Józefa Razowskiego opracowania stanu poznania flory i fauny pienińskiej musiał znaleźć inną formę. Poddano wtedy myśl o wydaniu nowej serii zatytułowanej „Monografie Pienińskie”.

Pierwszy tom „Monografii” pt. „Fauna Pienin”, pod redakcją Józefa Razowskiego, ukazał się po wielu latach przygotowań w 2000 r. Dobrym uzupełnieniem 38 artykułów podsumowujących stan poznania poszczególnych grup systematycznych grzybów, roślin i zwierząt, było zamieszczenie bibliografii flory i fauny Pienin wraz z indeksami.

Od pewnego czasu w planach wydawniczych Parku dojrzeła myśl wydania drugiego tomu „Monografii” pod roboczym tytułem „Dziedzictwo kulturowe Pienin”. Tom ma być wydany przy współpracy z Regionalnym Ośrodkiem Badań i Dokumentacji Zabytków w Krakowie. Kolejne monografie powinny zawierać podstawowy

⁶ Ciekawostką jest, że jako pierwszy wydrukowano tom o zbiorowiskach nieleśnych, ale oznaczono go jako tom 2. Tom rocznicowy, wydany później, oznaczono numerem 1. W ten sposób seria wydawnicza zaczyna się od tomu poświęconego 60. rocznicy utworzenia polskiego parku i słowackiego rezerwatu w Pieninach.

⁷ Sesja zorganizowana przez Pieniński narodny park (PIENAP), przy znaczącej współpracy naszego Parku, miała międzynarodowy charakter. Oprócz gości z Polski i Słowacji byli przedstawiciele organizacji ochrony przyrody z Węgier, Wielkiej Brytanii, Szwajcarii i USA. Gościem honorowym był Zastępca Przewodniczącego Rady Europy Aldo Antonietti. Sesja odbyła się w dniach 9–11 czerwca 1997 r. na Słowacji w Spiskiej Starej Wsi i Czerwonym Klasztorze.

⁸ Sesja odbyła się w dykcji PPN w Krościenku n/D. w dniach 24–25 czerwca 1999 r.

materiał zebrany podczas opracowanego Planu Ochrony PPN na lata 2001–2020, uzupełniony już nowszymi badaniami. Tak więc materiały do tomu poświęconego przyrodzie nieożywionej i glebom powinny być uzupełnione i zweryfikowane po opracowaniu szczegółowej mapy geologicznej Parku, wykonywanej obecnie przez prof. Krzysztofa Birkenmajera. Materiały do tomu opisującego florę i zbiorowiska roślinne powinny być uzupełnione o nowe badania prof. Róży Kaźmierczakowej i prof. Elżbiety Pancer-Kotejowej. Z kolei wydany już tom poświęcony faunie Pienin powinien być uzupełniony o listę gatunków zwierząt Pienin, sporządzonej przez prof. Zbigniewa Witkowskiego oraz o podsumowanie w zakresie ich czynnej ochrony.

Redakcja ma nadzieję na kontynuowanie dobrego zwyczaju zamieszczania na końcu każdego tematycznego tomu indeksowanej bibliografii. Będzie ona doskonałym przyczynkiem do opracowania w miarę pełnej bibliografii Pienin.

PODSUMOWANIE

Artykuły w obu seriach mają cechy publikacji naukowych i popularno-naukowych: 1) posiadają abstrakt, streszczenie, tytuły rycin i tabel w języku angielskim, 2) zawierają cytowane piśmiennictwo lub przypisy oraz 3) są recenzowane są przez specjalistów. Niektóre artykuły, najczęściej autorów słowackich, pisane są w języku angielskim z polskim streszczeniem. Redakcja stara się, aby nielicznie publikowane artykuły popularno-naukowe, kronikarskie lub publicystyczne, także posiadały w/w elementy. Najchętniej korzystającymi z wiedzy zawartej w naszych wydawnictwach są licealiści, studenci, naukowcy, turyści, przewodnicy i miłośnicy Pienin oraz pracownicy Parku. Utrzymanie pewnych standardów procentuje i coraz więcej autorów cytuje dwie nasze serie, natomiast studenci

i naukowcy (także coraz częściej zagraniczni) mają możliwość zapoznania się z aktualnym materiałem o Pieninach.

W tworzeniu wielu tomów serii współpracował z nami Dział Wydawnictw Instytutu Botaniki PAN w Krakowie, zajmując się stroną redakcyjną, finansową a nawet kolporterską. W tym miejscu należą się podziękowania dla Pana mgr Jacka Wiesera za okazaną pomoc, cenne wskazówki i pracę włożoną w przygotowywanie materiałów. Słowa uznania za profesjonalizm należą się także Panu mgr Marianowi Wysockiemu, który od początku wykonuje skład komputerowy wszystkich ośmiu tomów „Pienin” i jednego tomu „Monografii”. Prawie wszystkie tomy drukowano w Drukarni Kolejowej w Krakowie. Tylko pierwszy tom „Pienin” powstał w Drukarni „Dajwór” a „Monografia” w drukarni Uniwersytetu Jagiellońskiego. Nakład serii jest niewielki, liczący najczęściej 300 egzemplarzy, wyjątkowo 500 egzemplarzy.

W latach 1992–2002 wydano 7 tomów serii „Pieniny – Przyroda i Człowiek”, liczące razem 832 strony, a wraz z „Monografiami Pienińskimi” – 1165 stron. Współpracowało z nami 126 autorów i współautorów, którzy opublikowali w sumie 126 artykułów.

Redakcja jest zadowolona, że tak niewielkie obszarowo Pieniny posiadają stale zwiększającą się i aktualizowaną bazę informacji naukowej. Ukazujące się od 1989 r. „Prace Pienińskie” – pismo Ośrodka Kultury Turystyki Górskiej PTTK w Szczawnicy, redagowane przez mgr Ryszarda Remiszewskiego – doskonale uzupełnia nasze serie o wiedzę popularną i popularno-naukową z zakresu dziedzictwa kulturowego Pienin. Kilka osób z krakowskich ośrodków naukowych, miłośnicy Pienin oraz dyrekcja Pienińskiego Parku Narodowego myślą już nad opracowaniem najpełniejszym – Encyklopedią Pienińską, ale do tego jeszcze daleka droga.